

УДК: 94(497.11:495.02)"12" : 929 Радослав, српски краљ
DOI:10.2298/ZRVI0946139M

ЉУБОМИР МАКСИМОВИЋ

(Византолошки институт САНУ, Београд)

„ВИЗАНТИНИЗМИ“ КРАЉА СТЕФАНА РАДОСЛАВА

Отац Радослављев, Стефан Немањић, био је и после 1204. године посебно везан за византијску династију Анђела. Његовим настојањем Радослав се оженио кћерком епирског владара Теодора I Анђела. Радослав је тако добио чврсту позицију у односима двеју породица. Изјава о припадности Дукама на његовом вереничком прстену је изјава о сродству са Анђелима, односно са Алексијем III Анђелом. Зато је овај цар, као усамљени изузетак, и приказан у манастиру Милешеви. На оваквим основама почивају и остали „византинизми“ краља Радослава: новац, потпис.*

Кључне речи: династија, идеологија, Анђели, Дуке, Епир

Као што је добро познато, животни стил и политика Стефана Радослава, у мери у којој могу бити реконструисани, обележени су поступцима који, у поређењу са другим српским владарима 13. века, указују на његову изузетну везаност за византијски свет, исказивану повремено на упадљив начин. Ови поступци били су мешавина идеолошких амбиција и политичке реалности, али у нескладу са скромним дOMETИМА Радослављеве владавине. Шта више, овакви поступци знатним делом нису, у ствари, забележени за саме те владавине, него припадају времену када је Радослав био престолонаследник. Стога морају бити доведени у везу са одређеним поступцима његовог оца Стефана.

Стефан Немањић, велики жупан и затим првовенчани краљ, несумњиво је био посебно везан за последњу византијску династију Анђела из времена пред слом Царства 1204. године, нарочито за цара Алексија III (1195–1203). Био је неколико година ожењен царевом кћерком и, последично, као први страни принц, одликован полуцарским достојанством севастократора.¹ Почет-

* Чланак садржи део резултата насталих на пројекту бр. 147028 — *Византијски свет у променама (10–13. век)* — који подржава Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

¹ Уп. Б. Ферјанчић, Севастократори у Византији, ЗРВИ 11 (1968) 169.

ком Стефанове владе царски таст је његовом оцу, оснивачу династије Немањи-Симеону и његовом брату, светогорском монаху Сави, поклонио манастир Хиландар за Србе-монахе, учинивши га тако једним од ретких страних манастира на Светој Гори.² За учвршћивање места Србије у византијском свету, то је био догађај од прворазредног значаја.³

Ослањање на Византију добило је тако институционалне облике, чиме је додатно била оснажена основа српског православља. Томе не противречи чињеница да је Стефан од краја 12. века покушавао да добије краљевску круну из Рима, што му је успело тек 1217. године, више година после ишчезнућа јединственог Византијског царства (1204).⁴ Јер, као што је добро познато, Рим је у ондашњој Европи био једина адреса на коју је могла бити упућена молба за додељивање краљевске круне.

За процењивање Радослављевог понашања много су индикативнији неки други Стефанови потези. Прича о њима започиње у тамбуру куполе Богородичине цркве у Студеници. У ктиторском натпису који се тамо налази, насталом највероватније 1208. године, споменут је на првом месту поодавно упокојени Стефан Немања као (некадашњи) „велеславни господин все србске земље вели(ки) жупан и сват цара грчког кир Алексија“, оног истог који је уступањем Хиландара Србима заузео посебно место у традицији Немањића, док је Немањин син Стефан наведен као „велики жупан и (вероватно — Љ. М.) севастократор“.⁵ Ова идеолошка конструкција требало је да добије реалне оквири политичким браком са неким од потомака Анђелâ, који би представљао супституцију Стефановог у међувремену пропалог брака са Евдокијом, кћерком споменутог цара Алексија. Тако је, отприлике у време настанка студеничког натписа, био склопљен брак између непознате сестре Стефана Немањића и Манојла Анђела, брата епирског владара Михаила.⁶ Подсетимо се, то је време када је Стефан већ био сигуран на престолу после превазиђеног сукоба са Вуканом и преношења очевих моштију, као залог јединства земље, из Хиландара у Студеницу.⁷ Следствено томе, велики жупан могао се посветити ширим балканским питањима.

² Данас је довољно упутити, подразумевајући многе раније монографије и студије, на *М. Живојиновић*, *Историја Хиландара*, I, Београд 1998, 57 сл.; *Манастир Хиландар*, Београд 1998, 29–34 (*М. Живојиновић*).

³ Уп. *Љ. Максимовић*, *Хиландар и српска владарска идеологија, Осам векова Хиландара*, Београд 2000, 9–16 (=Византијски свет и Срби, Београд 2008, 179–189).

⁴ Cf. *Lj. Maksimović*, *La Serbie et les contrées voisines avant et après la IVe croisade*, URBS SARTE, *The Fourth Crusade and its Consequences (Réalités Byzantines, 10)*, Paris 2005, 274 sq. (=Византијски свет и Срби, 423 сл.).

⁵ *С. Мандић*, *Древник*, Београд 1975, 81 сл. [=Историја српског народа (=ИСН), I, Београд 1981, 277 (*В.Ј. Вурић*)].

⁶ *Demetrii Chomateni Ponemata diaphora*, ed. *G. Prinzing*, (CFHB 38), Berlin — New York 2002, № 10, р. 55, 19–25. За датирање брака у 1207/1208. вид. *М. Пурковић*, *Принцезе из куће Немањића*, Виндзор 1956, 12 сл.; *Б. Ферјанчић*, *Србија и византијски свет у првој половини XIII века (1204–1261)*, ЗРВИ 27–28 (1989) 107 сл.

⁷ Уп. *Љ. Максимовић*, *О години преноса Немањиних моштију у Србију*, ЗРВИ 24/25 (1986) 437–444.

Неколико година протекло је у покушајима да се, преко Стреза у Просеку, овлада вардарском долином, као и у сукобима са Латинима, Бугарима и Епирцима.⁸ Залеђину коју је у то време могао да пружи Запад симболизовао је Стефанов брак, истина релативно краткотрајан, са Аном, унуком великог млетачког дужда Енрика Дандола.⁹ Смиривање које је наступило од 1215. године у односима са балканским суседима отворило је могућност за поновно тражење краљевске круне из Рима. Међутим, настојање на стварању чвршће, опипљиве везе са епирским Анђелима није било заборављено. Јер, само таква веза могла је да оснажи идеолошку линију која спаја Немањиће са владајућом династијом јединственог Царства из времена пре 1204. године. Зато обе линије српског наступа према спољним чиниоцима теку упоредо. Док се тражена круна из Рима очекује, Стефан Немањић показује намеру да се ожени Маријом, кћерком недавно преминулог епирског владара Михаила Анђела.¹⁰

Наиме, после Михаилове смрти његов полубрат Теодор, поставши нови епирски владар, побољшава односе са Србијом, ношен великим плановима на југу и југоистоку, који ће се развити у идеју обнове Византијског царства.¹¹ Тиме је свакако била створена могућност за оживљавање ранијих Стефанових настојања на повезивању Немањића са последњом византијском династијом, чији су изданак били епирски Анђели. Очеvidно је да је у изградњи те виртуелне везе епирска владарска кућа требало да одигра улогу моста, обезбеђујући политичку подлогу за оживотворење једног у основи идеолошког приступа српског владара. Показало се, међутим, да Стефанова брачна комбинаторика није била остварива. Из једног писма охридског архиепископа Димитрија Хоматина дознајемо да црква у време његовог претходника Јована Каматира није могла да дозволи склапање реченог брака због Стефановог сродства са Анђелима, односно због већ постојећег брака његове сестре са Манојлом Анђелом.¹²

⁸ Cf. *D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, Oxford 1957, 38, 45 n. 28; G. Prinzing, Die Bedeutung Bulgariens und Serbiens in den Jahren 1204–1219 im Zusammenhang mit der Entstehung und Entwicklung der byzantinischen Teilstaaten nach Einnahme Konstantinopels infolge des 4. Kreuzzuges, München 1972, 107 sq., 110–114 (погрешно датирање); A. Ducellier, La façade maritime de l’Albanie au moyen âge. Durazzo et Valona du XIe au XVe siècle, Thessalonique 1981, 150 sq.; ИСН I, 299 (Б. Ферјанчић); Б. Ферјанчић — Љ. Максимовић, Свети Сава и Србија између Епира и Никоје. Свети Сава у српској историји и традицији, Београд 1998, 15; Љ. Максимовић, Значење речи Грк и Јелин у српским средњовековним изворима, ЗРВИ 38 (1999/2000) 219.*

⁹ Према данас важећем гледишту, брак је био склопљен око 1207–1208. године и потрајао до Анине смрти која се свакако догодила пре Стефановог краљевског крунисања: *Пурковић*, нав. дело, 12 сл.; *Ферјанчић*, Србија и византијски свет 107 сл.; ИСН I, 299 (Б. Ферјанчић).

¹⁰ Уп. *Ферјанчић — Максимовић*, нав. дело, 16.

¹¹ О настојању Епира да буде носилац обнове Царства вид. *A. Stauridou-Zafraka, Νίκαια και Ήπειρος τον 13^ο αιώνα. Ιδεολογική αντιπαράθεση στην προσπάθειά τους να ανακτήσουν την Αυτοκρατορία*, Thessaloniki 1990. Положај Србије између супротстављених страна, осим неколико узгредних напомена, није у овој корисној књизи посебно обрађиван.

¹² *Demetrii Chomatani Ponemata*, loc. cit. (вид. горе, нап. 6). О томе да је Димитрије Хоматин наследио „случај“ од свог претходника на архиепископској столици, вид. коментар (са старијом литературом) издавача: *G. Prinzing, op. cit., p. 72* sq.*

Али, српски владар није одустајао. У игру сада уводи свог најстаријег сина Радослава, намењујући му улогу споне ка Анђелима, коју је сам некада играо, а у скорашње време безуспешно покушао да је поново себи обезбеди. Тако се показује да Радослав приликом свог првог појављивања у контексту српске политике према наследницима Византије није био ништа друго до очев инструмент и настављач оних настојања која су обележавала владавину Стефана Немањића и пре 1204. године и која су обновљена после прекида од више од једне деценије. Српско изасланство је у Охриду затражило склапање брака између Радослава и Теодоре, кћерке покојног Михаила Анђела. Ни овај покушај није успео, јер архиепископ Јован Каматир није одобрио брак из истог разлога као и у претходном случају.¹³

Убрзо се, међутим, положај Србије из основа изменио добијањем краљевске круне из Рима (1217) и аутокефалне цркве из Никеје (1219). Нема потребе да сада улазимо у ова позната питања.¹⁴ Али, потребно је нагласити да је и у новим околностима краљ Стефан Првовенчани настојавао на повезивању са домом Анђела, поново користећи свог сина као инструмент такве политике. Овога пута је и његов брат Сава томе дао значајан допринос.¹⁵ Постизање циља којем се тежило за Србију је очевидно било од великог значаја, али је и Епирска држава од 1219. морала да обрати пажњу на то да никејски утицај у црквеним, па следствено и политичким односима не превлада потпуно у Србији. Већи значај морао је бити даван односима са српским краљем. Оспоравање Савиног устоличења за српског архиепископа, на чему је инсистирао Димитрије Хоматин, поглавар највеће цркве у Епиру — Охридске архиепископије —, није наишло на одјек у епирском државном врху.¹⁶

Због свега тога не изненађује успех последњег покушаја да Радослав постане супруг једне принцезе из династије Анђела. Крајем 1219. или почетком 1220. године он се оженио Аном Дуkenом, кћерком епирског владара Теодора I Анђела Дуке Комнина,¹⁷ што је у том тренутку представљало брачну везу највишег могућног ранга између двеју владарских породица. Да су се државни интереси Србије и Епира у споменутих околностима поклопили, показује ћутање архиепископа Димитрија Хоматина поводом овог у основи неканонског брака, иако је нешто раније био врло гласан када је требало оспорити устоличавање Саве Немањића. Тада је Хоматин бранио права и положај своје цркве, а сада је морао да води рачуна о положају и интересима своје државе. Не би се рекло да у свему томе има нечег контроверзног, али је занимљива брзина промена у Хоматиновим, у основи политичким, реакцијама.

¹³ Ibid., р. 56, 38–54. Коментар као у претходној напомени.

¹⁴ Cf. *Maksimović*, *La Serbie et les contrées voisines...*, 280 sq. (са упућивањем на релевантну новију литературу која садржи даље библиографске податке).

¹⁵ Уп. *Ферјанчић* — *Максимовић*, нав. дело, 16.

¹⁶ Исто, 17.

¹⁷ *C. Kucas*, О времену склапања брака Стефана Радослава и Ане Комнине, ЗРВИ 18 (1978) 131–139.

Брак српског принца-наследника јасно подвлачи значај и импликације инсистирања Стефановог на припадности Србије византијском наслеђу. Радослав је сада и лично имао чврсту позицију у том наслеђу, утолико значајнију што се све дешава у једном времену када, ипак, фактички нема Византијског царства. Док му је отац био жив, а он млади краљ, као и касније, за његове самосталне владе, умножили су се знаци који показују колико је много пажње посвећивано наглашавању овакве позиције. Један од тих знакова је и претходно склапању Радослављевог брака, најављујући га и подвлачећи његову византијску суштину, али истовремено инсистирајући на жениковом априорном праву на такав брак, очевидно у вези са читавом идеолошком оријентацијом Стефана Првовенчаног. Реч је, разуме се, о вереничком прстену краљевића Радослава (крај 1218. или почетак 1219. године).¹⁸ Према последњем читању, које је понудио Ф. Баришић и које није оспорено, текст урезаног натписа гласио би:

Μνήστρον Στεφάνου, Δουκικῆς ρίζης κλάδου,
Κομνηνοφύης τ' ἐν χερσίν Ἄννα δέχου.¹⁹

Односно у преводу:

„(Ово је) веренички прстен Стефана, изданка лозе Дука, те стога, Ано из рода Комнина, у руке га прими“.²⁰

Могло би се рећи да се овај кратак текст недвосмислено наставља на најважнији део натписа из куполе Студенице, онај који говори о сродству Стефана Немањића и цара Алексија III Анђела. У време када су сва три царска презимена (Дука, Комнин, Анђео) равноправно употребљавана, како најбоље показује наведени пример епирског владара Теодора, таста Радослављевог, изјава о припадности Дукама мора се схватити као изјава о сродству са Анђелима, односно са Алексијем III Анђелом. Упорност с којом је Стефан Немањић покушавао склапање бракова са епирским Анђелима тако постаје разумљива, а његови погледи на место Србије у византијском свету после 1204. године много јаснији. Изгледа да је Стефан своју породицу и своју земљу видео као део тог света, а да би та слика имала трајну вредност морала је бити интегрисана са династичком идејом. Радославу је било намењено да такву представу оваплоти.

У реченим околностима постаје извесна идентификација безименог византијског цара, приказаног у Милешеву насупрот Стефану Првовенчаном и Радославу, као Алексија III Анђела. Ова идентификација, коју сам својевремено предложио заједно са Б. Ферјанчићем, утолико је значајнија што се ради

¹⁸ Уп. Ф. Баришић, Веридбени прстен краљевића Стефана Дуке (Радослава Немањића), ЗРВИ 18 (1978) 257–268.

¹⁹ Исто, 263 (читава расправа о читању: 258–262). О проблему Радослављевог имена на прстену уп. С. Марјановић-Душанић, Владарска идеологија Немањића, Београд 1997, 49 сл. (са старијом литературом).

²⁰ Исто, 264.

о јединој представи византијског цара у српским средњовековним црквама.²¹ Наравно, изузимајући уобичајено представљање Константина Великог и специфичан случај Хиландара који се налазио на византијској територији.²² Милешева тако подвлачи идеолошку важност непосредног везивања двојице Немањића, оца Стефана и сина Радослава, за династију Анђела.

На описаној основици, разуме се, били су постављени и остали „византинизми“, како сам их назвао, краља Радослава за време његове самосталне владавине. Новац из његовог времена, кован по свему судећи у солунској ковници епирских владара, сличан је новцу Анђела и обележаван презименом Дука,²³ које се јавља и у познатом краљевом грчком потпису на једном документу с краја његове владе: *Στέφανος ῥῆξ ὁ Δοῦκας*.²⁴ У таквим околностима не може изненадити ни обраћање краља Радослава, било оно апокрифно или стварно, охридском архиепископу Димитрију Хоматину за мишљење по неким верским питањима,²⁵ у доба када је земља већ имала сопствену цркву на чијем је челу био сам њен оснивач, краљев стриц и потоњи највећи српски светитељ. Ако чак до оваквог обраћања и није дошло, очевидно је да је постојало уверење да оно не би представљало изузетно необичан догађај. Све ово је, историјски посматрано, утолико упадљивије, што је током следећих влада, такође синова Стефана Првовенчаног — Владислава и Уроша I —, дошло до потпуног удаљавања од наведеног манира.

С друге стране, у понашању Стефана Радослава, изведеног из понашања Стефана Првовенчаног, не видимо неки велики, конкретан политички искорак који би Србију увео у борбу за материјалну страну византијског наслеђа. Док је за очеве владе, бар до 1212 (за Стрезовог господарења вардарском долином), још и било настојања да се оствари српско присуство у Македонији, по проглашењу краљевства се овакво стремљење више не запажа, да би за синовљеве владавине, како изгледа, било сасвим напуштено.²⁶ Почетни знаци

21 Уп. *Ферјанчић — Максимовић*, нав. дело, 21 сл.

22 Уп. исто 21 сл и, посебно (22) нап. 35.

23 Уп. *М. Ласкарис*, Византиске принцезе у средњовековној Србији, Београд 1926 (=Српске краљице, Београд 1990), 44–46; *М. Појовић*, Налази новца краља Стефана Радослава, Новопазарски зборник 1 (1977) 40–44; *В. Иваншијевић*, Новчарство средњовековне Србије, Београд 2001, 87 сл.; *С. Morrisson*, The Emperor, the Saint and the City : Coinage and Money in Thessalonica (Thirteenth-Fifteenth Centuries), *DOP* 57 (2003) 173–204.

24 Повеља од 4. фебруара 1234. издавана је више пута : *F. Miklosich*, Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Wien 1858, 19; *T. Smičiklas*, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae III, Zagreb 1906, № 342; *Ал. Соловјев*, Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века), Београд 1926, бр 18. Б. Ферјанчић је, због „закаснелости“ потписа, указао на општију идеолошку а не конкретну политичку подлогу оваквог начина обраћања (Србија и византијски свет, 132–134). Уосталом, Радослав је ословљен као *Στέφανος ὁ Δοῦκας* и у наслову (накнадном?) једног Хоматиновог писма Радославу (*Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parata*, VI, ed. *J. B. Pitra*, Parisiis — Romae 1891, № 183 bis, col. 685–686).

25 О овој “преписци” вид. (са старијом литературом) *Ферјанчић — Максимовић*, нав. дело, 20 и нап. 28.

26 Уп. *Љ. Максимовић*, Македонија у политици средњовековне Србије, Глас САНУ 404 (2006) 32 сл.

другачијег прилаза у политичком и материјалном погледу, не и у описаној идеолошкој конструкцији два прва српска краља, постаће видљиви тек крајем педесетих година XIII века, за владе краља Уроша који је на до тада непознат начин увео Србију у једну антивизантијску коалицију западне провенијенције.²⁷ Остаје питање за дискусију у коју на овом месту не бих улазио: због чега у времену између 1204. и 1261. године Србија није покушавала да материјализује своје високо постављене идеолошке стандарде, чак ни у доба њиховог настајања и релативно снажног исказивања. Провизорни одговор је, ипак, прилично јасан. Упркос општем успону и стеченој независности, Србија до времена Уроша I није још била стекла оно што би се могло назвати критичном масом која би омогућила остваривање оваквог трајног подухвата.

Нема сумње да понављано инсистирање Стефана Првовенчаног на вези са Анђелима у Цариграду чак и после пропасти Царства, а касније и са онима у Епиру, као и одговарајуће изведенице Радослављеве, имају у основи идеолошки значај, како је то у науци већ истицано.²⁸ Шта се овим стварно желело и која је порука у том смислу упућивана свету, друго је питање и оно заслужује посебну пажњу.²⁹ Остаје утисак, међутим, да је у оваквом понашању видљив и снажан одраз конкретних политичких прилика на Балканском полуострву, којима је и био омогућен опстанак споменуте идеолошке конструкције. Ако она и није, као што је већ речено, могла да буде материјализована вођењем одговарајуће политике која би земљу увела непосредно у борбу за византијско наслеђе, амбијент у којем је стварана даје печат реалности њеној основи.

Позивање на византијског цара Алексија Анђела у Студеници дешава се у времену пре почетка великог узлета Епира, када је српски владар још могао да покуша да себи отвори пут на југ дуж вардарске долине. Тада долази и до првог покушаја приближавања епирским Анђелима. Затим следи период интензивног тражења ослонца код истих тих Анђела, као географски најближих моћних наследника Византије, али увек са подтекстом да се на то има право по традицији из времена Алексија III Анђела. Најзад, крај владе Стефана Радослава готово се подударио са пропашћу епирске империјалне моћи и његови наследници су потражили друге путеве за доказивање сопственог престижа. Дотадашњи идеолошки приступ није могао да се одржи без конкретног ослонца, а Радослављеви наследници га нису имали ни у Никеји ни у обновљеној Византији после 1261. године. Тек на самом крају столећа, на новим основама, отвориће се могућност, за време краља Милутина, да Србија снажно истакне своју припадност византијском свету на конкретан начин, независно од оних трајних појава које чине њен општи културни профил. Другим

²⁷ Исто, 34 сл.

²⁸ Уп. напр. *Ферјанчић — Максимовић*, нав. дело, *passim*.

²⁹ Овде није место за отварање питања тзв. Радослављевог савладарства, о чему вид. *Д. Синдик*, О савладарству краља Радослава, *Ист. часопис* 35 (1988) 26–28; *Марјановић-Душанић*, нав. дело, 110; *Б. Бубало*, Да ли су краљ Стефан Првовенчани и његов син били савладари? (у штампи у овом броју ЗРВИ). Јасно је, међутим, да је Радослављево право на наслеђивање престола могло бити само оснажено реченом „анђеоском“ подршком.

речима, тек тада ће се отворити могућност за уобличавање непосредног учешћа у византијском наслеђу.

Ljubomir Maksimović, Belgrad

THE “BYZANTINISMS” OF KING STEFAN RADOSLAV

The life-style and politics of Stefan Radoslav bear the mark of activities that indicated his special attachment to the Byzantine world. These activities were prompted by a combination of ideological ambitions and political reality, but they were not in keeping with the modest achievements of Radoslav’s reign. Moreover, most of these activities belong to the time when Radoslav was heir to the throne.

There is no doubt that Stefan Nemanjić, the Grand Zhupan and subsequently the first crowned king, had exclusive connections with the Byzantine dynasty of the Angeloi, especially with the emperor Alexios III (1195–1203). In that context, the donor’s inscription in the basic ring of the dome in the Church of the Mother of God in Studenica (1208), in which his father Stefan Nemanja, is mentioned as (former) “*veleslavni gospodin vse srbske zemlje veli(ki) župan i svat cara grčkog kir Alesija,*” is quite indicative. This ideological construction would acquire a contour in reality by means of a political marriage with one of the female offspring of Angeloi lineage, which would represent an alternative solution to Stefan’s failed marriage with Eudocia, daughter of the emperor Alexios.

Instead, several years elapsed in waging war with the Latins, the Bulgarians, and the State of Epiros. However, efforts to create firmer, more tangible ties with the Angeloi dynasty from Epiros were not forgotten. Therefore, the Serbian monarch brought his eldest son Radoslav into play, intending to have him act as a link with the Angeloi bloodline. As a result of all this, the final attempt to have Radoslav become the husband of a princess from the Angelos dynasty is not surprising. At the end of 1219 or the beginning of 1220, he married Anna Doukaina, the daughter of the epirotic ruler Theodore I Angelos Doukas Komnenos, which at that point represented a marriage connection of the highest possible level between two ruling houses. Stefan’s insistence on Serbia acquiring a stake in the Byzantine succession could not have been expressed more clearly.

Radoslav now had a solid position in that succession. On his engagement ring we read: “(This is) the engagement ring of Stefan, a descendant of the house of Doukai, and therefore, Anna, of the family of Komnenoi, receive it into your hands”. This brief text should be connected to the most important part of the

inscription from the dome in Studenica. The statement of kinship with the Doukai must be interpreted as a statement of kinship with the Angeloi dynasty, that is, with Alexios III Angelos. In the said circumstances, it confirms the identification of the Byzantine emperor depicted in the Mileševa monastery, opposite to the figures of Stefan the First-Crowned and Radoslav, as Alexios III Angelos. Thus, Mileševa highlights the ideological significance of the direct linkage of two members of the house of Nemanjić, both the father Stefan and his son Radoslav, to the Angeloi dynasty.

The other “Byzantinisms” of King Radoslav when he became sole ruler understandably rested upon the described foundation. The coins from his time, which, ostensibly, were produced in the Salonika mint of the Epirotic monarchs, were similar to the coins of the house of Angeloi and were marked with the surname Doukas, which also appears in the well-known Greek signature on a document from the end of his reign. In historical terms, all of this becomes even more striking because during the subsequent reigns of the other sons of Stefan the First Crowned — Vladislav and Uroš I — they distanced themselves entirely from this policy.